

Inhoud

- Ter inleiding 9
- 1 Een oogstrelend platteland 15
 - 2 In het land van Pieter Konijn 49
 - 3 Het erf van Jozefien Kwebbeleend 66
 - 4 Een onjuist wereldbeeld 93
 - 5 Zwarte romantiek in Cornwall 106
 - 6 Wilde tuinen in de oceaan 130
 - 7 Een bord champignonsoep 148
 - 8 Een romantisch bolwerk 197
- Verantwoording 253

Ter inleiding

Na boeken over Schotland en Ierland werd het tijd de blik op Engeland te richten. Dat was voor mij geen nieuw terrein – in het verleden zette ik er geregeld voet aan land.

Om nieuwe indrukken op te doen, ben ik in 2019 weer een paar keer de Noordzee overgestoken. Mijn andere band met Engeland loopt via de literatuur – het land heeft een rijke literaire traditie – en via mijn vertalingen van Engelse non-fictie, soms samen met mijn vrouw, die angliste is.

De invalshoek van *Te hooi en te gras* is vergelijkbaar met die in de Schotse en Ierse reisboeken: natuur en landschap staan centraal. Die komen aan bod tijdens mijn eigen wandelingen en in het werk van Engelse (kinderboeken)schrijvers. Want ook in dat genre heeft Engeland een reputatie hoog te houden.

De ideale reis is de literaire reis, schreef Boudewijn Büch eens, en daar kan ik mij wel in vinden. Vandaar dat ik geregeld haasje-over spring van mijn eigen impressies naar Engelse kinderboeken, waarin de natuurwereld prominent aanwezig is. In de wijze waarop die wordt uitgebeeld laat de auteur iets zien van zijn relatie met het Engelse landschap en de dieren die het bevolken.

Nu en dan duikt er in *Te hooi en te gras* een ontdekkingsreiziger als kapitein Cook op, of een antropoloog, die op een heel andere,

onverwachte manier naar hun vaderland kijken.

Geregeld schijn ik van richting te veranderen, maar het zal de oplettende lezer niet ontgaan dat al die zijtakken stevig verankerd zijn in het al genoemde natuurthema.

Als reiziger ben ik selectief te werk gegaan. Mijn aandacht richt zich vooral op het Lake District van Beatrix Potter, het Oxford van Tolkien en het Cornwall van Daphne du Maurier. Grote steden probeer ik zo veel mogelijk te mijden. Ben ik in Londen, dan haast ik mij naar het vermaarde botanische paradijs van Kew Gardens.

De laatste jaren is het vooral de brexit-ellende die de Britten op negatieve wijze in het nieuws brengt. Het kan daarom geen kwaad om weer eens een positiever beeld van Engeland te schetsen. Al is het onvermijdelijk dat ook in dit reisboek over Pieter Konijn, Bilbo Balings en Jamaica Inn af en toe het monster van de brexit zijn lelijke kop laat zien.

Een oogstrelend platteland

1

Op de pier in IJmuiden staat een stevige wind. Dat belooft weinig goeds voor de oversteek naar Newcastle. Wantrouwig kijk ik om mij heen. Waar zijn de hooligans? Dat losgeslagen segment van de *lower class* dat elke boottocht naar Engeland tot een hel kan maken. Maar ik hoor geen dronken gebral en zie geen rood aangelopen tronies die de oppassende burger schrik kunnen aanjagen.

Bij IJmuiden denk ik aan de Hoogovens en het Hoogoven Schaaktoernooi die inmiddels beide van naam zijn veranderd. En aan de droeve zanger Cornelis Vreeswijk, die hier opgroeide. Zijn borstbeeld moet ergens in de duinen staan. Dat gedenkteken zou nooit voor hem zijn opgericht als hij in IJmuiden was blijven hangen, denk ik. Hij maakte furore in Zweden, waar zijn liedjes nog steeds populair zijn. Bekend werd hij door het absurde verhaal over de nozem en de non, maar in 'Misschien wordt 't morgen beter' komt hijzelf beter over het voetlicht, al rammelt de tekst aan alle kanten.

Hier zit ik op een vuilnishoop.

Ik kijk droevig om mij heen.

Ik zie vodden en ouwe flessen.

Excuseert u mij? Ik ween.

Ja, ik huil een paar dikke tranen
 en ik zing met benard gemoed.
 Misschien wordt 't morgen beter,
 maar het wordt toch nooit goed.

2

De bemanning van de veerboot bestaat uit Chinezen en Filipino's die waarschijnlijk nog nooit van de regel '*Britannia, rule the waves*' hebben gehoord. In de eetzaal voegt een Scandinavisch visbuffet van dillezalm, ingemaakte haring en gerookte forel weer een ander internationaal accent aan de scheepsreis toe. Vanwege de ruwe zee is het niet eenvoudig om je daar op het plots hellende vlak op de been te houden. Dat wordt op rake wijze gedemonstreerd door een kaalhoofdige jongeman wiens neus, wenkbrauwen en oren door ijzeren ringetjes zijn misvormd. Op weg naar een zitplaats verliest hij zijn evenwicht en botst met een dienblad vol vissoep, zalm en salade tegen een andere passagier op. Meteen heerst er chaos waar eerst orde was.

'Want burgers, het is een rotzooi van het einde tot het begin,' zong Cornelis Vreeswijk al (in het tweede couplet van het aangehaalde lied).

Vanaf de besmeurde vloer klinken korte zinnen op met '*bloody, fuckin*' en '*Jesus Christ!*' erin, al blijft het onzeker tot wie ze gericht zijn.

Een Chinees schiet toe om de man overeind te helpen, een Filipino nadert snel met een emmer en dweil. Kennelijk is men op dit soort incidenten voorbereid. Het valt helemaal niet mee om de gevallen stabiel op zijn voeten neer te zetten. Als hij vervolgens, nog vervuild en wel, luid om bier begint te roepen, is het de omstanders duidelijk dat het niet alleen de lange deining was die hem uit balans had gebracht.

3

Na een korte verkenning van de ingewanden van het schip trek ik mij terug in mijn hut, die ik helaas met een tweede, nog niet aanwezige, passagier moet delen. Zalen vol fruitmachines en een show waarin mensen zonder enig zangtalent Tom Jones of Kate Bush imiteerden, maakten niets bij mij los. Ik ga niet naar Engeland om me te laten vermaken. Ik steek de Noordzee over om me onder te dompelen in de sfeer van het platteland, waarover veel Engelse schrijvers zo lyrisch hebben geschreven. *Good old England!* Waar de beekjes kabbelen, de wilde rozen en narcissen bloeien, de koekoek roept, waar de heuvels bedekt zijn met eiken en linden, en waar de eenzame wandelaar zich opgenomen voelt in de harmonie van de schepping.

Vlak voor mijn vertrek werd ik onaangenaam verrast door een artikel in een landelijke krant waarin een literair criticus zijn gal spuwde over al die overbodige natuurbeschrijvingen in poëzie en proza. Dat deed hij tijdens een Boekenweek die geheel in het teken stond van de natuur. 'Of het nu een roman of een gedicht is, we zullen eerst een paar alinea's over de bloemetjes, bijtjes en bomen moeten doorstaan, alvorens we aan het echte verhaal mogen beginnen,' foeterde hij. En hij citeerde met genoeg een dichter die eens had geschreven dat 'natuur voor tevreden en legen' was. Wie terugvalt op natuurbeschrijvingen, zo oordeelde de man, wil slechts zijn publiek behagen dat een 'gezellige, poezelige' tekst op prijs stelt.

Zelf geeft deze criticus de voorkeur aan stadsgedichten, vol beelden van mistroostige wijken, industrieterreinen en autokerkhoven. En hij haalt een paar regels aan van een stadsdichter die zijn goedkeuring kunnen wegdragen:

Voor mij is de natuur een kapotte tv.
 Die vogels daar: ze lullen langs me heen
 en ook dat vergezicht geeft mij niets mee.

Achter deze afwijzing van natuurbeschrijvingen gaat het dedain schuil van de stedeling voor het platteland en van de 'hogere' voor de 'lagere' cultuur. Waar de boekbespreker zich tegen keert is de Romantiek – met een hoofdletter (al mag dat niet meer van de taalpuristen). Het moet maar eens afgelopen zijn met de emotionele oprispingen van de romanticus met betrekking tot natuur en landschap! Wie meent dat het landschap de spiegel van de ziel kan zijn, plaatst zich voortaan buiten de literatuur. Wie het Hogere wil zoeken in de natuur, kan beter naar de kerk terugkeren, of nog beter: naar het bruine café, waar nooit iemand langs je heen lult.

In feite wil deze boekbespreker afrekenen met de opvatting dat natuurbeleving belangrijk kan zijn. Zou hij zijn zin krijgen, dan zou er een streep worden gezet door het grootste deel van de menselijke geschiedenis, van animisme tot new age. Voortaan beperken wij ons blikveld tot straten, steegjes, flats, kroegen, grachten, auto's, trams en bakfietsen.

De wandelaar is een weeskind van de Romantiek, luidt de titel van een van mijn wandelboekjes. De moderne wandelaar wil beslist geen pad volgen dat over industrieterreinen en langs autokerkhoven voert. Hij verlangt naar de open ruimte, naar vergezichten, naar bossen en cultuurland, waar zijn geest kan waaien en waar hij zich goed voelt. Waar pasteltinten overheersen, waar zijn stemming gedempt is en diffuus. Zijn oog zoekt naar meertjes met begroeide oevers, de lus van een rivier en een oeverpad, naar de ritmische opeenvolging van heuveltoppen en dalen. Kleine dingen, zoals het riedeltje van een wielewaal of de dwarrelvlucht van een Citroenvlinder, zorgen voor een geluksgevoel.

Zelf zou ik ze niet graag missen, de vaak mooie en indringende evocaties van de natuur, die het gemoed van de lezer beroeren. Liggend in mijn scheepshut, op het bovenste stapelbed, kijk ik naar een paar citaten die ik na lezing van het krantenstuk in mijn notitieboekje heb opgeschreven.

‘Het loof ruist in de zomertijd, er schijnt geen rijker melodie mogelijk voor wie lang uitgestrekt ligt in het warme gras; maar men herroept die mening in oktober, wanneer het roestode gebladerte ritselt in de wind, en in lange wintermaanden hoort men, dieper nog ontroerd, het bevroren hout knappen, en de rijp vallen van tak tot tak.’

Prachtig sfeervol proza, uit *De verborgen bron* van Hella Haasse.

Lang niet alle natuurbeschrijvingen zijn lieflijk of ‘gezellig en poezelig’, zoals bijvoorbeeld de romans van Daphne du Maurier aantonen (die komen later aan bod). Had de antropoloog Paul Julien de mening van de genoemde criticus gedeeld, dan waren deze regels uit *Kampvuren langs de evenaar* evenmin ooit in druk verschenen: ‘Misschien is de eentonige bush van Sierra Leone somberder, neerdrukkender dan ergens anders in West-Afrika. Misschien ook was het de regen die, na me twee maanden te hebben doorweekt en verkild tot in mijn gebeente, een hartstochtelijk verlangen in me wakker riep het land van de Mende zo snel mogelijk te verlaten [...] De tijd kroop voorbij en bracht in mijn trieste eenzaamheid niets dan ontmoediging [...] Met stijgende angst voelde ik me wegzinken in een fatale tropische melancholie, erger dan de zwaarste dysenterie of malaria kan nalaten.’

4

Mag ik het nog eens herhalen: de ideale reis is de literaire reis. Mijn zwerftocht zal niet alleen door het reële Engelse landschap gaan, maar ook door de landschappen zoals die vooral in Engelse kinderboeken staan beschreven. Onderweg, in de trein naar IJmuiden, waar het